

ArbetsmarknadsdepartementetBarnombudsmannen
Box 22106
104 22 Stockholm

Uppdrag till Barnombudsmannen att kartlägga barns och ungas uppväxtvillkor i utanförskapsområden

Regeringens beslut

Regeringen ger Barnombudsmannen i uppdrag att kartlägga barns och ungas uppväxtvillkor i områden där utanförskapet är stort. Utifrån analysen ska myndigheten lämna förslag på lämpliga och konkreta åtgärder som kan förbättra barns och ungas levnadsvillkor och stärka barns rättigheter och friheter i utanförskapsområden. I uppdraget ingår att inhämta erfarenheter och åsikter från barn och unga som bor i utanförskapsområden. I arbetet med uppdraget ska Barnombudsmannen även inhämta kunskaper och erfarenheter från relevanta myndigheter, forskare och organisationer.

Barnombudsmannen ska senast den 17 december 2026 lämna en skriftlig delredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Arbetsmarknadsdepartementet, med kopia till Socialdepartementet). Barnombudsmannen ska senast den 15 december 2027 lämna en skriftlig slutredovisning av uppdraget till Regeringskansliet (Arbetsmarknadsdepartementet med kopia till Socialdepartementet). Redovisningarna av uppdraget ska hänvisa till diarienumret för detta beslut.

För uppdraget får Barnombudsmannen under 2026 använda högst 3 000 000 kronor som ska redovisas mot det under utgiftsområde 13 Integration och jämställdhet för budgetåret 2026 uppförda anslaget 4:1 Åtgärder mot utanförskap, anslagspost 2 Åtgärder mot utanförskap - del till Kammarkollegiet.

Medlen utbetalas engångsvis efter rekvisition ställd till Kammarkollegiet senast den 29 maj 2026. Medel som inte förbrukas ska återbetalas till

Kammarkollegiet senast den 26 mars 2027. Senast vid samma tidpunkt ska en ekonomisk redovisning över använda medel lämnas till Kammarkollegiet. Rekvisition, redovisningar och återbetalning av medel ska hänvisa till detta uppdrag.

Regeringen avser att avsätta medel för uppdraget även för 2027, under förutsättning att riksdagen anvisar medel för det aktuella anslaget.

Närmare om uppdraget

I uppdraget ingår att inhämta erfarenheter och åsikter från barn och unga som bor i utanförskapsområden som har identifierats inom ramen för uppdraget till SCB och Boverket att genomföra en fördjupad analys om utanförskap (A2023/01649 och A2025/01209). Utifrån resultaten ska Barnombudsmannen lämna förslag på lämpliga och konkreta åtgärder som kan förbättra barns och ungas levnadsvillkor och stärka barns rättigheter och friheter i utanförskapsområden.

Familjen och föräldraskapet är grundläggande för barns och ungas uppväxtvillkor, för emotionellt stöd, förmedling av normer och påverkan på skolgång. Den fysiska och sociala miljön som utgör bostadsområdet spelar även den roll för barn vad gäller hälsa, välmående, risk för utsatthet för olika former av våld och studieprestation. I vissa bostadsområden upplever de boende i högre grad otrygghet och oro för att utsättas för brott eller att barn och unga utnyttjas och rekryteras av kriminella nätverk. För barn och unga som växer upp i områden som karakteriseras av utanförskap och misslyckad integration är skolan särskilt viktig. Studier visar att barn och unga i jämförelse med vuxna påverkas i högre grad av förhållanden i sin närmiljö eftersom de tillbringar mer tid där. Forskning har även påvisat att utanförskap förs över mellan generationer. Barnombudsmannen ska i genomförandet av uppdraget beakta den erfarenhet och kunskap som finns om barns och ungas levnadsvillkor i utanförskapsområden.

Hedersrelaterat våld och förtryck är ett allvarligt samhällsproblem som innebär att människor begränsas i sina liv och utsätts för påtryckningar och våld som syftar till att upprätthålla familjens, släktens eller kollektivets kontroll över individen. Barn och unga är särskilt sårbara för att utsättas för dessa former av våld och förtryck. En kartläggning av hedersrelaterat våld bland niondeklassare i Stockholm, Göteborg och Malmö stad visar att 7–9 procent av eleverna lever med kollektivt legitimerat våld och att 10–20

procent begränsas av oskuldsnormer samt att både flickor och pojkar är utsatta (Örebro universitet 2019). Personer med funktionsnedsättning är ofta särskilt sårbara i en hederskontext (Myndigheten för delaktighet 2025). I uppdraget att kartlägga barns och ungas uppväxtvillkor ingår att Barnombudsmannen särskilt ska beakta barn och unga som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck samt destruktiva normer kring kön, makt och sexualitet. Barns och ungas utsatthet både som brottsoffer och utövare av våld ska särskilt belysas.

Ökad osäkerhet i omvärlden, psykisk ohälsa och informationsöverflöd bidrar till att unga söker trygghet, struktur och sammanhang. Unga spenderar en stor del av sin vardag på sociala medier där extremt innehåll riktar i syfte att påverka barn och unga. Extremistiska budskap, vålds- och gängglorifiering samt radikala religiösa influensers som agerar i syfte att öka splittringen i samhället bidrar till polarisering och förstärker en känsla av ”vi och dem”. Budskap på sociala medier kan leda till ökat utanförskap och negativa effekter på integrationen och delaktigheten i samhället. I uppdraget ingår därför även att undersöka hur barn och unga påverkas av destruktiva krafter, inte enbart i den fysiska miljön, utan även i barns och ungas digitala vardag.

Skälen för regeringens beslut

Regeringens mål för arbetet mot utanförskap är att antalet människor som lever i utanförskap ska minska, att parallella samhällsstrukturer ska bekämpas, att det egna ansvaret att bli en del av samhället ska uppmuntras samt att människors trygghet och livschanser ska öka.

Regeringens mål för barnrättspolitiken är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Målet innebär att alla barn, oavsett bl.a. ålder, kön, ursprung och funktionsnedsättning, ska få sina rättigheter tillgodosedda.

Regeringen har i budgetpropositionen för 2026 beslutat om ett nytt jämställdhetspolitiskt delmål: Hedersrelaterat våld och förtryck ska upphöra. Alla, oavsett kön, ska genom hela livet ha samma rätt och möjlighet att leva sitt liv utan att begränsas av kollektivt grundade hedersnormer.

Utanförskapet i Sverige har vuxit under lång tid och de negativa konsekvenserna är framför allt tydliga i vissa geografiska områden. Människor som bor i dessa områden påverkas på olika sätt och särskilt

bekymmersam är situationen för barn och ungdomar. Barns och ungas livschanser påverkas av uppväxtvillkor, tillgång till trygghet, socioekonomisk situation och möjligheten till en god utbildning och hälsa. Ogynnsamma uppväxtvillkor kan leda till sämre skolresultat, våldsutsatthet och svag etablering på arbetsmarknaden.

SCB:s och Boverkets fördjupade analys av utanförskapet (2024) visar att det finns 179 områden i 67 kommuner med en sammansatt problematik som innebär att de definieras som områden där utanförskapet är stort. Analysen baseras på skolresultat, arbetsmarknadsetablering, bidragsberoende, demokratiskt deltagande, kriminalitet, trångboddhet och ohälsa. Det bor cirka 700 000 personer i områden där utanförskapet är stort, varav 165 000 är barn. Det bor en högre andel barn och unga i dessa områden jämfört med riket som helhet. I storstäder och i större kommuner är det vanligare med områden med stort utanförskap, men det finns sådana områden även i mindre kommuner.

Barnombudsmannens årsrapport Utanförskap, våld och kärlek till orten (2018) innehåller svar från barn om hur det är att växa upp på platser där barn statistiskt sett har sämre skolresultat, ekonomi och hälsa än i övriga landet. Granskningen visar att barnen trivs där de bor, men också att de upplever våld i sin vardag. Barnen beskriver att vuxenvärlden har låga förväntningar på dem, vilket påverkar deras framtidstro. Det är tydligt att barnen själva inte upplever att de har samma möjligheter som andra barn som växer upp i Sverige.

Kunskap om barns och ungas uppväxtvillkor och hur de påverkas av att växa upp i områden där utanförskapet är stort är viktigt för att öka träffsäkerheten och långsiktigheten i regeringens insatser, och därmed för att nå målet för arbetet mot utanförskap.

På regeringens vägnar

Simona Mohamsson

Erika Lindeberg

Kopia till

Statsrådsberedningen/SAM

Socialdepartementet/SOF

Finansdepartementet/BA

Institutet för mänskliga rättigheter

Kammarkollegiet

Myndigheten för delaktighet

Socialstyrelsen

Rädda Barnen